

Examensarbete 15 ht 2013

Lärarexamen

Musik, pedagogik och samhälle

Handledare: Ambjörn Hugardt

Emma Angberg

Befriad från sång

Om upplevelser av musikundervisningen i folkskolan

Sammanfattning

Detta examensarbete är en kvalitativ studie om känslor, tankar och minnen av musikundervisningen i den svenska folkskolan mellan cirka 1925 och 1950, med särskilt fokus på de personer som kände sig utestängda från musikundervisningen, samt deras förhållande till musik senare i livet. Studien är baserad på intervjuer med 13 personer födda mellan 1914 och 1942.

På den här tiden såg samhället och skolan helt annorlunda ut än de gör idag och det speglas naturligtvis i synen på musikalitet, sångförmåga och begåvning, och även pedagogik.

Resultaten pekar på att undervisningen i musik vid den här tiden skilde sig från dagens undervisning ganska mycket i några avseenden. Idag strävar lärare mot att *alla* elever ska nå målen i kursplanen och det är en otänkbarhet att utesluta någon från undervisningen, men mellan 1925 och 1950 kunde detta förekomma i skolorna. Resultaten visar också att de personer som blev ”befriade” – som de själva säger – ofta har känt sig hämmade och osäkra på sitt eget sjungande i hela sina liv, trots försök att komma över detta som vuxna.

Sökord: Äldre, Musikundervisning, Folkskolan, Sverige, Intervjuer

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	iv
1 Inledning och bakgrund.....	1
1.1 Inledning.....	1
1.2 Bakgrund.....	1
1.2.1 En historisk bakgrund.....	3
1.2.2 Skolan och musikundervisningen.....	4
1.3 Syfte.....	5
2 Metod.....	6
2.1 De korta intervjuerna.....	6
2.2 De långa intervjuerna.....	7
2.3 Urval	7
2.3.1 Äldreboendet.....	7
2.3.1.1 Genomförande	8
2.3.2 För mig tidigare kända informanter.....	9
2.3.3 Personer som valde att inte delta i studien.....	9
2.3.4 Presentation av informanterna.....	9
3 Resultat.....	13
3.1 Resultat från intervjuerna.....	13
3.1.1 Musicerande i barndomshemmet.....	13
3.1.1.1 Eget musicerande.....	14
3.1.1.2 Musicerande närstående.....	15
3.1.2 Tankar om musikundervisningen i skolan.....	15
3.1.3 Sångprov i skolan.....	17
3.1.4 Musicerande som vuxen.....	19
3.1.4.1 De som inte deltog i musikundervisningen.....	21
4 Slutsats.....	24
5 Diskussion	25
5.1 Vad är musikalitet?.....	25
5.1.1 När kan man sjunga?.....	26
5.2 Hur musikundervisningen upplevdes.....	27
5.3 Sångprovet som pedagogiskt tveksam metod.....	28
5.3.1 Varför sjunger man ”orent”?.....	29
5.4 Känsloerna hos de som upplevde sig vara utanför i sångundervisningen.....	29
5.5 Svårigheter, brister och risker i denna undersökning.....	30
5.5.1 Resultatens tillförlitlighet.....	30

5.6 Slutord och idéer till fortsatt forskning.....	31
Referenser.....	33
Bilaga 1.....	34
Bilaga 2.....	35

1 Inledning och bakgrund

Här presenterar jag min personliga ingång till uppsatsens ämne, en vetenskaplig och en historisk bakgrund till ämnet samt uppsatsens syfte.

1.1 Inledning

Jag har, som många andra studenter, sommarjobbat inom vården mellan terminerna för att finansiera somrarna utan studiemedel. Under fem somrar har jag jobbat på tre olika hemtjänstföretag och därigenom mött många människor, särskilt äldre. I hemtjänsten besöker man människor i hemmen och hjälper dem med saker som de inte klarar själva, det kan vara allt ifrån att tvätta kläder och städa till att sköta den personliga hygien, hjälpa till med medicinhantering eller se till så att vårdtagarna (eller kunderna, som de ibland kallas) kommer upp ur sängen på morgonen. Arbetet kan vara tungt och slitsamt, men mötena med vårdtagarna är den stora behållningen.

Många av de människor jag har mött i hemtjänstarbetet vill veta vad jag gör annars, när jag inte sommarjobbar. När jag berättar att jag studerar musik är det många som lyser upp och tycker att det låter fantastiskt roligt. Vissa börjar berätta om sitt eget stora musikintresse eller sitt eget musicerande. Men jag kommer fortfarande ihåg den första sommaren jag jobbade i hemtjänsten och en dam som hade frågat om min sysselsättning sa något i stil med ”Jag fick inte vara med på musiken för jag kunde inte sjunga.” Jag hade aldrig hört talas om något sådant förut och förstod först inte riktigt, men när jag bad henne förklara så var det precis som hon hade sagt; läraren hade efter ett sångprov bedömt det som att hon inte ”kunde sjunga”, det vill säga ”sjöng falskt”, och hade ”befriat” henne från musikundervisningen. Damen såg inte glad ut när vi pratade om det och jag anade vilka djupa spår en sådan bedömning skulle kunna sätta i ett barn. Under mina övriga somrar i hemtjänsten träffade jag ytterligare några personer som berättade att de inte hade fått delta i musikundervisningen i skolan, och detta väckte mitt intresse.

1.2 Bakgrund

Som musiklejarstudent har jag fått lära mig mycket om musikens goda effekter på välbefinnandet, vilken avgörande faktor den kan vara för identitetskapandet och hur den bland annat kan hjälpa läsinläringen och matematikförståelsen. Jag har

också fått lära mig om hur musik kan användas terapeutiskt och hur djupt musikaliteten sitter i alla människor sedan årtusenden tillbaka. Valkare menar att musik finns i alla kulturer överallt och att musik och dans kan vara en tidigare form av kommunikation mellan människor än till och med språket.¹ I läroplanen (Lgr11) kan man läsa följande om musik:

Musik finns i alla kulturer och berör människor såväl kroppsligt som tanke- och känslomässigt. Musik som estetisk uttrycksform används i en mängd sammanhang, har olika funktioner och betyder olika saker för var och en av oss. Den är också en viktig del i människors sociala gemenskap och kan påverka individens identitetsutveckling. I vår tid förenas musik från skilda kulturer och epoker med andra konstformer i nya uttryck. Kunskaper om och i musik ökar möjligheterna att delta i samhällets kulturliv.²

MacDonald, Kreutz och Mitchell³ menar att musik har stor betydelse bland annat för människans motoriska utveckling och identitetskapande, att musik påverkar människan både fysiskt och känslomässigt och att musik i kombination med sjukgymnastik kan hjälpa strokepatienter att rehabiliteras snabbare.

Den musik man lär sig är dessutom traderande av den kultur man lever i. Våra julsånger talar om hur julen ska firas och upplevas, våra sommarsånger berättar hur vi ”bör” uppleva sommaren och vad vi ”bör” ägna oss åt under den årstiden och så vidare. Vi lär oss dessa sånger som små barn och tar texterna för givna, och deras innebörder blir en del av vår tankevärld.⁴

Genom sång får man tillgång till språket på ett annat sätt än när det talas. W. T. Wallace har visat att man minns texter lättare om de sjungs än om de talas,⁵ och ungerska studier har visat att det finns stora skillnader i språkinläringen mellan de barn som blir sjungna för dagligen och de som inte blir det (Marquart 1992, citerad i Salcedo 2002). Min egen erfarenhet är också att sånger bär med sig ett språkligt arv. Genom äldre sånger får man på ett naturligt sätt tillgång till ord som inte används lika mycket idag, för att inte tala om vilket bra verktyg sång är för att lära sig främmande språk.

Det finns sånger som alla i Sverige, på ett uttalat sätt, förväntas kunna, till exempel nationalsången, kända barnvisor som *Blinka lilla stjärna*, *Bä bä vita lamm*, *Imse vimse spindel* eller *Gubben Noak*, sånger som hör ihop med olika högtider och vissa psalmer som de flesta som är uppvuxna i Sverige har stött på och har sjungit vid ett eller annat tillfälle. Att ha en gemensam sångkanon skapar gemenskap, men kan man inte dessa sånger så har man inte samma tillgång till den gemenskapen.⁶ I gemensam sång delar man känslor som inte lätt kan uttryckas i ord

¹G. Valkare *Musikens åldrar* 2007

²Skolverket *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet* 2011, s. 100

³Red. R. Macdonald, G. Kreutz, L. Mitchell *Music, Health and Wellbeing* 2012, s. 4-6

⁴Goethe 1969 citerad i: J. Björkvold *Den musiska människan* 2005, s 139

⁵Marquart 1992, citerad i: C. Smith Salcedo *The Effects of Songs in The Foreign Language Classroom: On Text Recall And Involuntary Mental Rehearsal* 2002, s.63-64

⁶L. Lilliestam ”Dom” och ”vi” i musik 2006, s 178 <http://hdl.handle.net/2077/10329> 13/1 2013

och då uppstår en stark känsla av samhörighet eller förståelse. Denna gemenskap kan förstärka glädje, fungera som tröst och stärka känslomässiga band mellan människorna i gruppen, något som är oerhört viktigt för människan som social varelse.⁷

Det är en allmän uppfattning att det man lär sig som barn sätter sig djupast och att det kan forma en människa för livet. Därför, och utifrån ovanstående aspekter finns det anledning att undra vad som händer med en människa som tidigt i livet av en auktoritetsperson blir bedömd som ej lämpad för sång och kanske dessutom därmed blir utestängd från den musikaliska gemenskap som musicerandet i skolan är.

1.2.1 En historisk bakgrund

Hur såg Sverige ut mellan 1925 och 1950? Hur levde människor och vad hände i samhället och i världen vid den tiden? Hur såg skolan och undervisningen ut?

Under den första halvan av nittonhundratalet drabbades västvärlden av både ekonomisk depression och två världskrig, vilket naturligtvis också påverkade det svenska samhället och folket. Det skedde enormt stora tekniska förändringar i samhället under denna period. Industrialiseringen var i full gång; bilar, radioapparater, telefoner och andra elektriska apparater introducerades och började användas allt mer. Ytterligare en stor förändring som skedde i stora delar av Europa vid den här tiden var genomförandet av allmän och lika rösträtt. I Sverige realiserades detta år 1921.⁸

Sverige var i början av nittonhundratalet ett land som präglades av stor fattigdom, med den största delen av befolkningen som bönder på landsbygden, familjerna var ofta stora och som barn hade man inte sällan fler än fyra syskon. Men i och med att industrialiseringen gick framåt och i och med den stora exporthandeln efter andra världskriget fick svenskarna det allt bättre ställt ekonomiskt. Under denna tid ökade befolkningen kraftigt och allt fler människor flyttade från landsbygden till städerna, som därmed växte.⁹

Ända sedan medeltiden och långt in på 1900-talet har kyrkan och kristendomen spelat en stor roll i människors liv i Sverige. Religionen och kyrkobesöken var en självklarhet för många under tiden då informanterna i denna undersökning växte upp.

---

⁷ Red. R. Macdonald, G. Kreutz, L. Mitchell *Music, Health and Wellbeing* 2012, s. 5

⁸ <http://www.riksarkivet.se/default.aspx?id=25933&refid=1025> 27/1 2013

⁹ <http://www.informationsverige.se/Svenska/Samhalle/Samhallsorientering/Sidor/Sveriges-historia---fr%C3%A5n-istid-till-modern-tid.aspx> 27/1 2013

1.2.2 Skolan och musikundervisningen

I *Ett folk börjar skolan* kan vi läsa att år 1842 antogs folkskolestadgan som slog fast att varje stadsförsamling eller socken skulle ha en skola med en utbildad lärare som undervisade i läsning, skrivning, räkning, kristendomskunskap och biblisk historia, geografi, historia, naturkunskap, gymnastik och sång. Dessa ämnen rekommenderades, men för fattiga och ”svagbegåvade” var minimikravet att de skulle få tillägna sig läsning, skrivning, räkning, religionskunskap och biblisk historia samt kyrkosång. I skolans ledning skulle kyrkoherden finnas med, vilket förstås innebär att skolan och undervisningen vid den här tiden hade en tydlig kyrklig betoning.¹⁰

1882 kom den nya folkskolestadgan som gjorde den sexåriga undervisningen (åtta månader om året) obligatorisk.¹¹ I 1919 års undervisningsplan för folkskolan tonades religionen ner. Man förskjöt antalet timmar i kristendomskunskap från 28 (år 1900) till 12 och Luthers katekes var inte längre föreskrivet läromedel.¹²

I den tidiga folkskolan hade också sångundervisningen en kyrklig prägel med målet att förbättra kyrkosången, men 1919 ändrades detta till målet:

...att väcka håg för sång samt sinne för tonkonsten, att bilda rösten och det musikaliska gehöret samt att tillföra barnen ett förråd av sånger och psalmer att sjunga inom och utom skolan¹³

Av särskilt intresse för denna undersökning ska nämnas att det också står i Utbildningsplanen för rikets folkskolor från 1919 att ”alla barn bör få delta i sångundervisningen” med kommentaren att om någon elev ”på grund av bristande gehör inverkar störande på sången” kan denne få vara tyst, men lyssna på de andra för att på sikt kunna delta i undervisningen.¹⁴

Vi ska komma ihåg att musikämnet i skolorna vid slutet av 1800- och början av 1900-talet fortfarande hette sång eller kyrkosång. Det var alltså framför allt sång det var frågan om, inte musicerande i andra former. År 1955 kom en ny undervisningsplan som moderniserade skolan och bland annat bytte ut sången till musik.¹⁵

På den här tiden var lärarens roll något annorlunda än idag. Hon eller han var en högt ansedd auktoritetsperson i samhället, som barnen inte skulle ifrågasätta, även om folkskolelärare inte hade lika hög status som realskolelärare eller lärare vid läroverk.¹⁶ Lärarens uppgift var att förmedla kunskap och fostra eleverna.¹⁷ Det var inte förbjudet med aga och fysisk bestraffning vid den här tiden, något som säkert

¹⁰Red. G. Richardson *Ett folk börjar skolan* 1992, C E Fritzes, s. 27-28

¹¹Red. G. Richardson *Ett folk börjar skolan* 1992, C E Fritzes

¹²Red. G. Richardson *Ett folk börjar skolan* 1992, CE Fritzes, s. 96

¹³*Undervisningsplan för rikets folkskolor* 1919, s. 118

¹⁴*Undervisningsplan för rikets folkskolor* 1919, s. 124

¹⁵[Göteborgs universitet NCM, http://ncm.gu.se/node/3605](http://ncm.gu.se/node/3605)

förekom i stor utsträckning i Sveriges skolor. Det var inte förrän 1979 som aga förbjöds helt i Sverige.¹⁸

1.3 Syfte

Syftet med denna undersökning har varit att höra hur människor som gick i skolan mellan cirka 1925 och 1950 upplevde musikundervisningen, samt att särskilt belysa känslorna och erfarenheterna – då, men också senare i livet – hos de som kände sig utestängda från musikundervisningen.

---

¹⁶Red. G. Richardson *Ett folk börjar skolan* 1992, C E Fritzes, s. 148-149

¹⁷Red. G. Richardson *Ett folk börjar skolan* 1992, C E Fritzes, s. 124

¹⁸*Sveriges Rikes Lag* 2012 6 kap. 1§

2 Metod

Som metod för min undersökning har jag valt att göra enskilda intervjuer. Eftersom ämnet är av personlig och subjektiv karaktär, skulle en enkät med på förhand uppgjorda svarsalternativ kunna begränsa svaren. Också en enkät där det är möjligt att svara fritt har nackdelar, eftersom frågorna kan kräva långa och invecklade svar som tar tid och energi att skriva ner, särskilt för äldre och svagare personer. Då finns risken att svaren blir förenklade. I en enkät är det också lätt att hoppa över frågor som man av olika anledningar inte vill svara på. I en intervju kan man självklart också välja att inte svara på vissa frågor, men jag som intervjuare kan observera kroppsspråk och minspel och välja att ställa en liknande fråga eller samma fråga på ett annat sätt för att få ett svar.

Intervjufrågorna och frågornas ordning har gjorts upp i förväg, men intervjuerna har balanserat mellan en semistrukturerad och en ostrukturerad form¹⁹, såtillvida att frågeordningen ibland har behövt kastas om utifrån informanternas svar och att flera frågor har varit öppna. När något svar har intresserat mig särskilt så har jag också lagt till frågor för att få veta mer. Frågorna har också formulerats en aning olika i intervjuerna utifrån situationen.

Jag har valt att genomföra intervjuer i två steg. I det första steget har jag gjort kortare intervjuer med personer födda mellan 1914 och 1942. I steg två har jag fokuserat på de personer från kortintervjun som upplevde att de blev utestängda från musikundervisningen i skolan, och gjort en längre intervju med dem om deras erfarenheter och känslor kring musikundervisningen.

Det har gjorts ljudupptagningar av alla intervjuer. Informanterna är i denna presentation anonyma.

2.1 De korta intervjuerna

Jag bestämde mig för att först göra kortare intervjuer som skulle ta ungefär tio till femton minuter. Jag kortintervjuade elva personer som alla bodde på ett äldreboende i Uppsala. Jag genomförde intervjuerna under tre dagar.

I de korta intervjuerna ville jag få en allmän bild av informanten och dennes förhållande till musik genom livet. Jag ville veta var han/hon var uppvuxen och gick i skola som barn, när han/hon var född, om han/hon deltog i musikundervisning i skolan, om informanten hade gjort ett sångprov på musiken,

---

¹⁹A. Bryman *Samhällsvetenskapliga metoder* 2012

ungefär hur musiklektionerna i skolan gick till, om informanten hade spelat instrument som barn och/eller som vuxen och vilken slags relation informanten hade till musik i vuxen ålder.

2.2 De långa intervjuerna

De längre intervjuerna beräknade jag till cirka 40 minuter. Jag långintervjuade två personer efter att först ha kortintervjuat dem och en person intervjuade jag så att jag lade ihop frågorna från kort- och långintervjun till en enda längre intervju. De två personer som jag hade intervjuat en gång tidigare kom jag tillbaka till efter cirka en till två veckor för den långa intervjun.

Den person som jag långintervjuade på en gång hade jag fått kontakt med tidigare under min utbildning och han hade då berättat att han hade blivit "befriad" från musiklektionerna i skolan, vilket gjorde att jag redan visste att jag ville göra en längre intervju med honom om detta.

Jag ville göra längre intervjuer med de personer från den första intervjun som uppgav att de hade blivit utestängda från musikundervisningen i skolan. I de längre intervjuerna ville jag fråga mer utförligt om hur detta uteslutande gick till och informantens känslor inför detta. Jag ville också fråga mer utförligt om informantens musicerande senare i livet och känslorna de hade för det.

2.3 Urval

De tillfrågade är födda mellan 1914 och 1942. Jag valde att intervju personer som är 70 år och uppåt eftersom undervisningen i de svenska skolorna ändrades i och med införandet av 1955 års undervisningsplan. Av tretton intervjuade personer är tio kvinnor och tre män. Nio stycken är uppvuxna i, eller omkring Uppsala och i övrigt kommer en person från Jämtland, en från Ångermanland, en från Gästrikland och en från Södermanland, två av dem från små samhällen och två från städer. Att kvinnorna är överrepresenterade i undersökningen beror helt enkelt på att det bodde mest kvinnor på äldreboendet, vilket i sin tur förmodligen beror på att kvinnor lever längre än män.²⁰

2.3.1 Äldreboendet

Jag valde att kontakta ett äldreboende för att komma i kontakt med personer i min önskade ålderskategori. Av praktiska skäl kontaktade jag ett boende i centrala Uppsala. På ett äldreboende finns de flesta samhällskategorier representerade

---

²⁰SCB: http://www.scb.se/Pages/TableAndChart____273436.aspx

eftersom det, enligt min erfarenhet från hemtjänsten, inte finns så många andra alternativ för äldre människor som behöver mycket hjälp i vardagen. Där finns människor från landsbygden och från städer, människor med olika ekonomiska bakgrunder, yrkeserfarenheter, intressen och familjeförhållanden. Jag ville gärna nå alla dessa kategorier i min undersökning.

2.3.1.1 Genomförande

Jag ringde till verksamhetschefen för boendet och berättade att jag höll på med mitt examensarbete på Musikhögskolan och att jag önskade komma i kontakt med äldre personer för intervjuer om musik och deras minnen från skolmusiken. Jag frågade om hon trodde att några som bodde där skulle vara intresserade av att delta i min undersökning. Verksamhetschefen verkade positiv till min förfrågan och hon trodde att många av de äldre skulle tycka att det vore roligt att prata med mig. Jag sa att mina enda krav på deltagarna var att de kunde minnas sin barndom och att det gick att kommunicera med dem (med tanke på att äldreboendet också har demensavdelningar).

Jag berättade att jag i första hand ville göra korta intervjuer på ca 10 minuter, för att eventuellt senare komma tillbaka och göra längre intervjuer med vissa personer. Vi funderade tillsammans på hur det praktiskt skulle gå till, eftersom jag inte förut hade varit på boendet och inte alls kände till de boende och vilka som var lämpliga att ta kontakt med, enligt mina kriterier ovan.

Verksamhetschefen hjälpte mig att komma i kontakt med en kvinna från Röda Korset som sedan ungefär sex månader tillbaka arbetade som volontär på äldreboendet. Hennes uppgifter var, som jag förstod det, att umgås med och finnas till för de äldre när personalen inte hade tid. Vi kom överens om att hon skulle visa mig runt och hjälpa mig att ta en första kontakt med de boende, eftersom hon redan kände många av dem.

Vid mitt första besök på boendet mötte jag kvinnan från Röda Korset, som vi kan kalla för Märta, och vi gick tillsammans runt på tre avdelningar, med ungefär sju boende och tre i personalen på varje avdelning, och knackade dörr. Personalen som jobbade där var redan informerad om att jag skulle komma, vilket var en trygghet och en glad överraskning för mig (och säkert för dem också). Märta var bekant med ungefär hälften av personerna vi besökte. I de fall hon inte kände personen i fråga rådfrågade vi personalen på avdelningen för att vara så effektiva som möjligt.

De tre avdelningarna liknade varandra mycket. Jag slogs av hur hemtrevliga de såg ut. Korridorerna var möblerade med fina fåtöljer, byråer, bänkar och bord som såg ut att komma direkt ifrån äldre personers hem. Där fanns dukar, plastblommor och tavlor på väggarna och i det gemensamma rummet spelades musik från en radio. Mellan två av avdelningarna fanns ett piano. En anslagstavla på varje avdelning visade veckans aktiviteter, som till exempel högläsning och bingo. Personalen var väl bekanta med de boende och när jag var där verkade de i personalen lugna och positiva.

I kontakten med de äldre presenterade Märta mig, och till en början försökte hon även berätta om mitt arbete och varför jag var där, men jag märkte att jag det gick bättre om jag gjorde det själv, eftersom hon inte visste exakt vad mitt arbete skulle gå ut på. Jag frågade om de ville medverka i min intervju som skulle ta ungefär tio minuter. Vilde de det så bestämde vi en dag då jag skulle komma tillbaka utan Märta, och vilde de inte delta så tackade vi för oss och gick vidare.

2.3.2 För mig tidigare kända informanter

Förutom de elva personer som jag kom i kontakt med och intervjuade på äldreboendet intervjuade jag också ett par personer som jag kände från andra sammanhang sedan innan och som passade in på min ålderskategori och som har gått i svensk folkskola.

2.3.3 Personer som valde att inte delta i studien

På äldreboendet var det några personer som från början tackade nej till att delta i den korta intervjun. Ett par personer gav inget skäl, utan sa bara nej efter att jag hade berättat om temat för min intervju, alltså musik. Ett par kvinnor sa att de inte orkade. En kvinna hörde så dåligt att hon inte kunde uppfatta mina frågor, varför det inte gick att genomföra intervjun med henne.

Några personer försvann också i det andra steget. Det var de som hade tackat ja till att medverka, men som, när jag kom tillbaka för att göra intervjun, var upptagna på olika sätt. Ett par kände sig extra trötta den dagen och låg i sängen när jag kom, en var inte hemma, en hade ångrat sig och en hade redan besök. Det var alltså totalt fem personer som av olika skäl drog sig ur undersökningen i detta steg.

De personer som jag valde att intervjua längre var de personer som uttryckte att de hade blivit ”befriade” från musikundervisningen i skolan. Det var ingen av de som jag ville långintervjua som tackade nej till att medverka i den längre intervjun.

2.3.4 Presentation av informanterna

Här följer en kort presentation av de 13 informanterna. Namnen är fiktiva.

Anders

Anders hade ingen erfarenhet av sång innan han började skolan. Hans familj musicerade eller sjöng inte, men han tog själv pianolektioner som barn och ungdom. I skolan genomgick han ett sångprov på musiken och blev därefter ”befriad” från sånglektionerna. Som vuxen har han lärt sig att spela ytterligare ett instrument och även provat på Alla kan sjunga-kör och sånglektioner.

Berit

Berit minns inte att hennes föräldrar eller syskon sjöng hemma och hon har heller inget minne av att ha sjungit själv. Det fanns inga musikinstrument i hemmet, men ibland fick familjen besök av en farbror och spelade gitarr och sjöng. Hon och hennes familj gick också och lyssnade på musik på Frälsningsarmén. Berit har inga minnen av att ha sjungit eller spelat i skolan och som vuxen har hon bara lyssnat på musik. Hon upplever särskilt musiklyssnandet som en hjälp nu på äldre dagar.

Carin

Carins föräldrar både spelade och sjöng när hon var liten och de hjälpte henne att lära sig spela på tramporgeln de hade hemma. Familjen musicerade mycket tillsammans. I skolan fick Carin särskilt tillstånd av läraren att öva på skolans orgel på rasterna. Hon berättar att hon alltid kunde sjunga de högsta tonerna när läraren prövade elevernas sångregister och hon fick sjunga solo på skoluppträdanden. Som vuxen har hon fortsatt att spela och sjunga, hon har bland annat engagerat sig i och lett amatörcörer.

Doris

Doris mamma spelade gitarr och sjöng när Doris växte upp, pappan lyssnade gärna. Hon började ta pianolektioner när hon var nio år och har sedan fortsatt att spela hela livet. Hon skulle ha velat studera vid musikhögskolan, men så blev det inte.

Elin

Elin växte upp i en stor familj. Hennes mamma ordnade så att hon och hennes syskon fick ta lektioner på orgel för prästfrun. Senare började hon spela piano. Familjen sjöng mycket tillsammans. Som vuxen fick Elin reumatism och blev tvungen att sluta spela på grund av smärta i händerna.

Fanny

Fanny fick höra redan innan skolan av någon i familjen att hon inte kunde sjunga och därför skulle vara tyst. Sedan dess har hon inte tagit en ton. När läraren i skolan ville att hon skulle göra ett sångprov vägrade hon. Hon kunde ändå delta i lektionerna men fick ett streck i betyget. Hon berättar att hon har ”takt och ton” och att hon alltid har kunnat alla sånger och att hon tycker om att lyssna på musik, men att hon bara har mimat när andra sjunger och endast sjungit ”inom sig”. Hon har inte heller spelat instrument som vuxen.

Gerd

Minns inte mycket från sin barndom och skoltiden. Familjen hade kanske ett piano som Gerd kanske spelade på, men hon är osäker.

Hilda

Hilda hade sin mamma som lärarinna i småskolan (motsvarar ungefär lågstadiet idag) och av henne fick hon ett streck i sångbetyget. Hilda säger att det i alla fall var bättre än att få ett C. Hon berättar att hon inte kunde sjunga på den tiden. Båda föräldrarna var lärare och spelade lite piano som en del i sina yrken. Också Hilda blev lärare som vuxen och var då tvungen att kunna lite piano eller orgel. Hon säger att hon inte spelade med någon större förtjusning. Som vuxen kom hon dock med i en kyrkokör där hon var med i flera år. Hon tyckte att det var roligt och konstaterar att sångförmågan måste ha blivit lite bättre med åren.

Iris

Iris växte inte upp med så mycket musik i hemmet, men tyckte om att sjunga i skolan. Hon minns ingen särskild musikundervisning, bara att de sjöng på examen och högtider. Som vuxen har hon bara sjungit ”för ungarna och sådär”, men hon fick en cittera i present som hon började lära sig spela på på egen hand som vuxen. Hon tycker om att lyssna på musik, särskilt visor och psalmer.

Jenny

Jennys föräldrar sjöng inte hemma och Jenny var sångovan när hon började skolan. I skolan fick hon göra ett sångprov, men hon vågade inte sjunga utan pianokompet så hon kunde inte få ett högre betyg än B. Senare blev hon, av skäl som hon själv inte är helt klar över, ”befriad” från sånglektionerna. Som vuxen har hon börjat i Alla kan sjunga-kör och även lärt sig grunderna på ett musikinstrument. Hon upplever detta som mycket positivt och berättar att hon nu lyssnar på musik på ett annat sätt.

Karl

Karl fick redan innan skolan höra att han inte kunde sjunga och sedan dess har han aldrig mer sjungit. Han säger själv att han har god utbildning inom alla områden förutom musik och han berättar gärna om hur goda affärer han har gjort och hur mycket pengar han har tjänat i sitt liv, men tycker det är väldigt synd att jag vill fråga honom om just musik som är det som han inte kan. Han deltog på musiklektionerna i skolan. Han har inte spelat något instrument i sitt liv, men han har dansat mycket och med stor glädje.

Lars

Lars växte upp med musicerande föräldrar som spelade dragspel och sjöng. Han lärde sig själv att spela lite dragspel som barn och sjöng gärna. På musiklektionerna i skolan minns han att klassen fick spela blockflöjt. De gjorde inget sångprov. Som vuxen har han inte fortsatt att spela eller sjunga, men han lyssnar oerhört mycket på musik och tycker mycket om att gå på konserter. Intresset för musik är fortfarande stort.

Margit

Margits pappa spelade lite munspel, men i övrigt hade hon inte särskilt mycket musik i hemmet. I skolan gjorde hon sångprov och blev ”befriad”. Som barn försökte hon lära sig spela dragspel, men tröttnade för att det var för svårt. Föräldrarna försökte få henne att börja sjunga i Frälsningsarméns barnkör, men hon tyckte inte om att han uniform på sig och ville därför inte gå dit mer. Hon har inte gjort några försök att lära sig sjunga eller spela som vuxen, men hoppas att det ska gå bra för hennes barnbarn som spelar fiol och vill studera musik på hög nivå.

3 Resultat

Här kommer jag att beskriva en sammanställning av resultaten utifrån intervjufrågorna i relation till arbetets syfte. Det vill säga mina informanternas tankar, minnen och känslor från musikundervisningen i folkskolan samt tankar, minnen och känslor under skoltiden men också senare i livet, hos de av informanterna som kände sig uteslutna från musikundervisningen. Intervjuerna finns lagrade i sin helhet på CD-skiva samt i transkriptioner. De utförliga transkriptionerna ingår inte i detta arbete på grund av utrymmesskäl och integritetshänsyn. Frågorna och deras ordning som jag utgick ifrån i intervjuerna finns i bilagorna 1 och 2.

3.1 Resultat från intervjuerna

Alla tretton informanter fick frågorna från den korta intervjun, oavsett om de intervjuades en eller två gånger. De korta intervjuerna tog mellan fyra och 22 minuter. Jag gjorde längre intervjuer med Jenny, Margit och Anders, som alla tre gjorde ett sångprov i skolan och därefter inte deltog i sångundervisningen. Dessa intervjuer tog ca 30 minuter och i denna del av undersökningen fick jag en chans att få lite mer utförliga och djupa svar om deras upplevelser och känslor.

3.1.1 Musicerande i barndomshemmet

Jag ville veta ungefär vilken musikalisk bakgrund de intervjuade hade med sig när de började skolan. Hade de sjungit eller spelat i någon form innan skolan? Hade andra familjemedlemmar musicerat? Fanns det musikinstrument i hemmet?

Fem av de intervjuade mindes inte att de har haft något musicerande över huvud taget i hemmet.

Jag: Och dina föräldrar, sjöng de hemma?

Berit: Nej. Det gjorde de inte. Det får jag säga att jag hörde aldrig att mamma eller pappa sjöng. Nej.

Jag: Och inte att de spelade några instrument heller?

Berit: Spelade instrument? Nej, det kan jag inte ha nåt minne av... Det var dåligt det. Det var det. Men det gick i alla fall

Jag: Kommer du ihåg om du själv sjöng när du var liten?

Berit: Neej, det gjorde jag inte... Det var inte mycket sång och musik hemma ser du, och så var det inte i skolan heller. Nej, inte

kommer jag ihåg att jag sjöng då... Jag hade ju syskon men inte kommer jag ihåg att de sjöng heller då.

Nu ska vi titta närmare på de som uppger att de *har* haft musik i hemmet.

3.1.1.1 Eget musicerande

På den här tiden fanns inga kommunala musikskolor som det gör idag. Ville man spela instrument så fick man ta privatlektioner. Det är fem personer som uppger att de själva spelade instrument som barn (**Lars** som spelade blockflöjt på musiklektionerna i skolan är inte medräknad). Fyra av dessa fem personer tog lektioner i piano eller orgel och den femte spelade dragspel. Här är tre exempel på hur det kunde gå till med spelandet.

Jag: *Hur gick det till? Var tog du lektioner?*

Doris: *Ja, jag gick för tre stycken olika. Bland annat... Han var faktiskt väldigt känd. Han hette Henry Weman och var domkyrkoorganist. Så jag spelade för honom och för hans vikarie också gick jag och spelade. Och så gick jag för en som hette Josef Eriksson också. Han var skald, musiker och kompositör. Lite känd på den tiden, och han hade skrivit visor också, eller poem. Och jag gick väl... Vad ska jag säga... Fyra fem år och spelade. Ja... Började när jag var nio.*

Elin: *Vi fick gå i lära hos prästfrun. Hon var ju kantor i kyrkan. Så då frågade mamma om hon ville lära oss spela. Så vi som ville, det var inte alla som ville, men vi var tre som ville. Så vi lärde os att spela på den där orgeln.*

Carin: *Och jag fick ju lära mig spela, eller jag bara satte mig där vid orgeln. Och han [pappa, min anm.] stod... För då måste man ju trampa...*

Jag: *Mm*

Carin: *Då stod han på knä och trampade, eller ja, skötte tramporna åt mig, och jag spelade.*

Jag: *Ja*

Carin: *Och han sa inte till mig vad jag skulle ta för tonart eller sådär utan jag bara satte mig där, mamma har berättat, och jag spelade direkt, fast jag spelade ju med en hand först och så spelade jag ju då... Då blev det ju Tryggare kan ingen vara och Bä bä vita lamm och såna där saker och pappa sjöng ju lite wienervalser som han hade väl lärt, eller hört då, så han kunde ju sjunga lite wienervalser och det blev ju mitt stora intresse när jag blev vuxen sen. Att få sjunga. Och jag var sopran. Men jag spelade redan då.*

Jag: *Hur gammal var du då?*

Carin: *Jag var fyra år, mamma berättade att sedan spelade jag då med två händer. Jag tog ut, tog ut tonerna själv. Så pappa kunde ju inte vara med, han hade ju fullt ut med... fullt upp med sitt jordbruk och så. Men mamma kommer ihåg... Jag kommer ihåg*

mamma stod intill mig och tittade och... och jag spelade då. Men jag ville vara för mig själv. Så mamma fick... -Du får inte vara här, jag ska vara för mig själv. Så jag satt själv där och spelade. Och tog ut. Och jag kommer ihåg mamma sjöng Konvaljens avsked, och den spelade jag till sist. Jag lärde mig. -Lär mig mamma, det du kan för du kan den här. Och det var nån midnattsvals, jag vet inte vad det var... Som jag också lärde mig spela.

Den första personen fick alltså lektioner av erkänt duktiga musiker under flera år, den andra personen lärde sig av den lokala kantorn och den tredje lärde sig på egen hand med hjälp av föräldrarna.

3.1.1.2 Musicerande närstående

Av de tretton tillfrågade var det åtta stycken som uppgav att det hade funnits någon typ av musicerande i familjen. Svaren kunde handla om allt ifrån hela familjen till enstaka familjemedlemmar.

De instrument som har nämnts från barndomshemmet är först och främst tramporgel, som verkar ha varit relativt vanligt. Därefter nämns piano, dragspel, gitarr och munspel. Men det absolut vanligaste sättet att musicera på i familjen verkar ha varit genom sång. Särskilt vid högtider som jul och födelsedagar.

Elin: Vi var duktiga att sjunga allihopa. Vi sjöng mycket tillsammans. Det var... Ja, alla syskon, vi fick vara med och sjunga. Särskilt till jularna. Vi tyckte det var roligt.

Elin: Sjöng gjorde vi ju jämt och särskilt när det var nån som hade fyllt år.

Jenny: ...Och sjöng, det blev väl på julen att man sjöng nån julsång.

3.1.2 Tankar om musikundervisningen i skolan

Nio personer svarade att de mindes någon typ av musikundervisning eller sång i skolan. Fyra personer mindes inte att det fanns någon musikundervisning. Undervisningen verkar oftast ha bestått av sång, antingen unison eller i stämmor. I ett fall berättas det om teaterföreställningar som sattes upp där det ingick sång, både solosång och körsång. Undervisning i musikteori och musikhistoria verkar ha förekommit på vissa platser, åtminstone i de högre årskurserna. Jenny minns att hon på gymnasiet fick lyssna på en inspelning av en känd symfoni, som hon skulle beskriva i ord och skriva ner. Karl berättar att det enda han kommer ihåg från musiken är att han fick lära sig tonnamnen do, re, mi, fa, so, la, ti. Fanny minns att läraren frågade hur lång en viss ton var, vilket jag tolkar som att läraren pekade på en not och undrade över notvärdet. Anders berättar att han hade undervisning i musikhistoria på gymnasiet.

Endast en av de tillfrågade minns att han spelade instrument på musiken i skolan; instrumentet var blockflöjt. I de lägre skolåren verkar undervisningen mest ha bestått av gemensam unison sång till lärarens ackompanjering. Senare blev den mer inriktad på stämsång och kör, och det är då sångproven kommer in i bilden.

Det är ungefär hälften av de tillfrågade som uppger att de har mest positiva minnen från musiken och den andra hälften har mest negativa minnen. Många har svårt att minnas specifikt vad man gjorde på musiken och hur undervisningen var upplagd, men ibland är det lättare att veta vad man *inte* gjorde och när jag pratade med Jenny kom vi in på hur hon, när hon ser tillbaka på det, skulle ha velat att undervisningen var:

Jag: *Hade du hellre velat vara med på musiken?*

Jenny: *Nu hade jag hellre velat vara med (skratt). Jag menar när jag tänker tillbaka...*

Jag: *Hur kände du då?*

Jenny: *Jag tror jag kände att jag slapp framträda... Framför allt det här att man skulle sjunga upp. Ja, då slapp jag det och jag tror inte att jag sörjde över att jag inte kunde sjunga eller att jag skämdes över att jag inte kunde... Det var väl ett konstaterande, nej jag kan inte. Och så slapp man då. Nej, jag har inget minne... inget trauma efter det. (skratt) Och jag minns inte riktigt... Jag borde ju minnas hur ofta vi hade sång. Hade vi från första klass till femte eller var det bara fjärde... Men det minns jag inte.*

Jag: *Och när du tänker på det nu som vuxen, hur hade du velat att musikundervisningen var?*

Jenny: *Då hade jag velat att man blev undervisad. Ja, att man åtminstone, ja i teknik... Att man liksom... Det slog mig aldrig då att man måste träna, ja lära sig helt enkelt, att sjunga. Och det har jag tänkt på mycket. På gymnastiken skulle man springa och då sprang man ju bara, men nu när jag tittar på nåt idrottprogram eller sådär det är ju en väldigt teknik i det, med hur man sätter ner fötterna och hur man rör sig och hur man använder armarna. Och nu när jag går på den här Alla kan sjunga-kören då är det verkligen undervisning i teknik. Och det tycker jag det skulle ha varit. Men det var ju inte så då. Och det här med att några kunde sjunga, det blev bara... Ja, man visste att -Vad vackert det låter, och så, men det var nog inget jag tänkte då heller -Tänk om jag kunde, utan man accepterade var på skalan man var.*

Det som Jenny saknar från skolan verkar alltså vara undervisning i sångteknik, hur man egentligen gör när man sjunger. Karl och Fanny kände sig övertygade om att de inte kunde sjunga redan innan de började skolan, och ingen verkar ha fått dem att ändra uppfattning i skolan heller, trots att de deltog i lektionerna. Hilda berättar att hon i skolan kände sig säker på att hon inte kunde sjunga på grund av sitt streck i betyget, men att hon senare i livet kom med i en kör som gjorde att hon återfick något av tron på sin sångförmåga:

Jag: Kände du dig säker på att du inte kunde sjunga?

Hilda: Jaaa.. ja... Jo... Jag fick ju inget... På den tiden fick man ju betyg ifrån småskolan... Tvåan och trean åtminstone... Och där fick jag inget betyg för jag kunde inte sjunga. Men sen när jag blev äldre, då fick jag till och med vara med i en kör, en kyrkokör, som jag var med i många år i så att det... ändrar sig väl lite grann.

Jag: Ja. Visst. Så då...

Hilda: Det tyckte jag var roligt.

Anders berättar att det i hans kompisgäng inte ansågs ”grabbigt” att sjunga och att han och hans vänner helst ville slippa ifrån musiken.

Anders: Då var det ju en attityd för oss grabbar att det gällde att komma härifrån så fort som möjligt, det var ju de som åt krita för att bli lite hesa i rösten och... Jag tror inte jag gjorde.. jag var inte så... det vågade jag nog inte göra. Men det var ju det det gick ut på för oss grabbar.

Jag: Mm. Komma undan? Ni ville slippa vara med på musiken?

Anders: Jaa... Och det var väl lite också att grabbar håller inte på med sånt där.

3.1.3 Sångprov i skolan

De sju personer som säger att de har gjort ett sångprov i skolan ger en samstämmig bild av hur proven gick till. Uppgifterna om sångprovet kommer från olika delar av landet. Så här beskriver Jenny sångprovet:

Jenny: Och sångprov, det var särskilt det där som etsat sig fast hos en, att gå fram till läraren... Då skulle man stå framme hos honom vid pianot och så sjunga ”Vi gå över daggstänkta berg” och sådär. Och då gjorde jag det och sen så sa han: Ja, för att få högre betyg än B, som var det lägsta, så ska man sjunga utan piano. Nej tack, sa jag. Jag ville liksom bara tillbaks och sätta mig i bänken.

Hela klassen var närvarande i rummet, läraren satt vid pianot eller orgeln och kallade fram en elev i taget. Hos läraren fick eleven sjunga en sång, själv eller till lärarens komp och i något fall sjunga toner som läraren spelade. Det verkar inte ha varit en fråga om att sjunga upp för de andra eleverna, även om de var i rummet och självklart hörde, utan bara för att läraren skulle kunna göra en snabb bedömning. Vad som sedan hände varierar mellan berättelserna. I vissa fall blev eleven helt ”befriad” från musikundervisningen och fick gå ut ur klassrummet, i vissa fall har eleven deltagit trots att hon eller han inte tyckte sig ha gjort så bra ifrån sig på provet och i vissa fall har eleven utifrån provet blivit placerade i en viss stämma i kören. Uppgifterna om i vilken ålder man fick göra provet varierar också kraftigt. Margit sa att hon nog var sju eller åtta år, Anders säger att han var tolv eller tretton och Jenny säger tio. De tre av mina informanter som inte deltog i sången efter provet har olika erfarenheter av vad de fick göra i stället:

Jag: Så när du inte var med på musiken, vad gjorde du i stället?

Margit: Ingenting! Fick sitta där och glo.

Jag: Var du med inne i klassrummet eller?

Margit: Nej, där vi hängde kläderna.

Jag: Jaha, utanför i korridoren?

Margit: I korridoren ja.

Jag: Ni som inte var med, vad gjorde ni i stället?

Anders: Vi hade också musiklektioner men det var musikhistoria.

Jag: Kommer du ihåg vad du gjorde i stället, när du inte var med på musiken?

Jenny: Nej, jag vet inte om jag gjorde nåt särskilt... Det har jag i så fall glömt. Det var väl nån mer som inte var med, men jag tror inte att man kände sig utklassad på det viset, att vi höll samman eller så.. för om jag tänker efter vilka fler som hade streck i sång så skulle jag minnas dem bättre om vi utnyttjade den timmen till att vara tillsammans. Jag tror inte att jag gick hem... Sen kan det ju ha varit att timmen har legat lämpligt då. För jag tror inte heller att vi hade nåt straffarbete (skratt) att vi gjorde nåt annat i stället...

De som gjorde sångprov utan att ha blivit ”befriade” säger så här:

Jag: Och de som inte var med kören...

Doris: Ja.

Jag: Vad gjorde de i stället?

Doris: Det var nog ingenting. Det blev inget för dem. Jag vet inte om de gjorde nåt... Om det var så också att de... Det minns jag inte heller om det var så att de gick hem om det var i slutet på dagen. Jag vet inte riktigt.

Carin: Det var väl bara hälften, jag kommer inte ihåg hur många... Vi var väl bara åtta tio som sjöng. Och de övriga kunde ju inte sjunga. Fick inte vara med och sjunga så de fick roa sig med annat då.

Jag: Ja. Okej. Vet du vad de gjorde då?

Carin: De gjorde, ja vad gjorde... De höll väl på och grävde, vi hade, vi satte ju frön och sådär... Och när det var vinter så skottade de ju snö och höll på och lekte med kälkar och åkte skidor mycket förstås.

Provet verkar ha haft som syfte att sortera bort de som läraren ansåg saknade sångröst eller tillräcklig begåvning för att vara med i kören, samt att placera in de elever som sjöng säkrare i rätt stämma i kören. Det finns också exempel på att provet skulle ha haft en betygsgrundande roll (se Jenny:s beskrivning av provet ovan).

Margit, Anders, Jenny och Fanny uttrycker alla olika former av negativa känslor och tankar om provet, även om två av dem ändå tyckte det kändes skönt att slippa vara med på musiken sedan:

Margit: *Och min röst passade sig inte för sång. Det var ju hårt på den tiden. Det var rena slängar, det var inte nåt hymlande inte. Men efteråt så tycker man ju att det kanske var lite... för mycket av det goda.*

Jag: *Hur då menar du?*

Margit: *Ja att de... skickade ut en till exempel om man... inte hade röst som passade...*

Jag: *Mm*

Margit: *Och det var ju ofrivilligt så det... Var ju inte så roligt...*

Jag: *Tyckte du att det kändes positivt eller negativt att inte vara med på musiken?*

Margit: *Det var nog lite surt. Man fick ju inte visa... förut heller, utan det vara bara till att acceptera.*

Jag: *Visa vadå menar du?*

Margit: *Om jag var arg... Hade jag börjat sparka på väggarna där då hade ju prästen kommit.*

Jenny: *...och sen så sa han: Ja, för att få högre betyg än B, som var det lägsta, så ska man sjunga utan piano. Nej tack, sa jag. Jag ville liksom bara tillbaks och sätta mig i bänken.*

Jenny: *Jag vet inte om ungdomar är frimodigare nu eller om vi bara tror det, men bara det att gå fram och stå ensam hos magistern inför hela klassen och så ska jag sjunga som inte har den där vanan att ta upp, eller liksom veta att det här kan jag. Så det är mest den här nervositeten där framme, och då ville jag inte pröva utan piano, för då hade jag ju inte heller vetat hur det hade gått.*

Anders: *Men jag kommer ihåg den här uttagningen, som tydligen var en ren pärs för annars skulle jag inte komma ihåg den. Där man alltså blev utpekad att jag inte kunde sjunga...*

...Det gällde att komma undan det där så snabbt som möjligt helt enkelt.

Fanny: *...säger jag att jag inte kan sjunga och vet, då ska jag inte sjunga inför klassen heller, som kan sjunga. Det är ju inte precis nå roligt.*

3.1.4 Musicerande som vuxen

Det finns oerhört många faktorer som kan påverka om en människa sjunger eller spelar ett instrument som vuxen. Med den här frågan ville jag framför allt se om det kunde finnas något samband mellan upplevelsen av musik som barn och

förekomsten av eget musicerande som vuxen. Av de 13 tillfrågade personerna uppger sju stycken att de har musicerat i någon form som vuxna.

Här följer tre olika exempel som kan representera skillnaderna mellan svaren på frågan om man har musicerat som vuxen:

Jag: *Spelat några instrument, har du gjort det?*

Iris: *Nej, det... har... Jag har spelat lite cittra.*

Jag: *Jaja*

Iris: *Ja. Det har jag gjort.*

Jag: *Just det. Hur lärde du dig det?*

Iris: *Ja hördudu... Jag lärde mig väl egentligen inte mycket, men det är så lätt för man hör...*

Jag: *Ja, justdet... Så det var mer att... Du lärde dig på egen hand?*

Iris: *Ja... Det var det.*

Jag: *Hur kom det sig att det blev cittra? Var fick du instrumentet ifrån?*

Iris: *Eh... det... Vänta för jag måste tänka... Jo, jag hade en bekant i f... då var jag vuxen när jag fick den. Och det var en bekant som var från Älvdalen.. och där gjorde de... cittra tror jag...jag vet inte, det var nog därifrån i alla fall.*

Fanny fick höra redan som litet barn att hon inte kunde sjunga och har därefter aldrig mer sjungit. Det var inte heller någon i hemmet som spelade eller sjöng. När lärarinnan i skolan ville att hon skulle göra ett sångprov berättar hon att hon vägrade och "...slog boken i katedern och gick därifrån bara."

Jag: *Sen du blev vuxen, har du sjungit eller spelat nånting då?*

Fanny: *Nej, det kan jag ju... Jag är ju ton... Jag kan ju inte ta en ton ju! Då kan man... Då kan man inte hålla på.*

Carin å andra sidan berättar så här:

Jag: *Har du sjungit och spelat i ditt liv sen du blev vuxen?*

Carin: *Jaa. Jag har sjungit, har alltid sjungit. Och min... min man, när jag blev gift, han var tenor och han sjöng ju i en stor kör. Så han sjöng ju för... för Gustav den femte! (skratt) Det talade han om, han skröt med det. Jag har sjungit för Gustav den femte i alla fall, sa han. Nä, han var duktig tenorsångare. Och jag var sopran. Så han och jag vi sjöng alltid tillsammans när vi, på fester och sånt där. Vi var, vi åkte till Gävle kommer jag ihåg och spelade, underhöll. Så jag har hållt på med det. I många år.*

Jag: *Mhm. Har du fortsatt och spela också?*

Carin: *Ja. Jag har bara spelat på gehör. Ja, jag måste ju lära mig noterna i och med att jag gick med i kören.*

Av de tretton informanterna fick elva stycken frågan om de tycker om att lyssna på musik. Samtliga säger att de gärna lyssnar, men utsträckningen och valet av musik varierar mycket.

Jag har också frågat om informanterna har dansat, eftersom jag anser att det är en del av människans musikalitet, och det är det många som har gjort – även de som har tagit ett stort avstånd från allt eget musicerande i övrigt. Så här säger Karl, som tidigt i livet fick bilden att han inte kan sjunga och som alltid har känt sig mycket obekvämt med musik:

Jag: Så sen du blev vuxen... Då har du inte heller spelat, sjungit eller lyssnat på musik?

Karl: Ja lyssna kan man ju göra, men jag kan ju inte sjunga, jag kan ingenting.

Jag: Dansa?

Karl: Dansa har jag gjort oerhört mycket. Det gjorde jag när jag var yngre, eller innan jag blev såhär eländig. Nej, det... Ojojodå... Jag har varit ute och dansat mycket. Det har jag varit utomlands och även i Sverige. Så jag har varit mycket på sånt.

3.1.4.1 De som inte deltog i musikundervisningen

De tre som blev ”befriade” från sångundervisningen liknar varandra ganska mycket vad det gäller företroendet för den egna sångförmågan som vuxen. Alla tre har en svag tro på sin sångförmåga alternativt känner sig mycket hämmade när det gäller sång. (Detsamma gäller Karl och Fanny, som redan innan skolan var övertygade om att de inte kunde sjunga men som ändå deltog i undervisningen. Däremot inte i lika hög grad Hilda, som också hade streck i betyget i sång. Hon säger att hon över huvud taget inte kunde sjunga som barn, men att det verkar ha ändrat sig lite sedan hon blev vuxen.)

Anders

Som barn kände sig Anders lättad över att inte behöva vara med på sånglektionerna, men senare i livet har han saknat sången och att kunna vara en del av den gemenskap som bildas när man sjunger tillsammans. Han nämner julfirande med familjen och fester när han studerade som jobbiga när det skulle sjungas.

Anders: Men, att inte kunna sjunga har alltid plågat mig, och det betyder att när folk började sjunga så, då kände jag att då var jag utanför va. Då gällde det att dra sig undan diskret. Och... Så det har alltid legat bakom.

Anders har gjort försök att närma sig sången som vuxen, genom en Alla Kan Sjunga-kör och privata sånglektioner, men upplever inte att han ännu har kommit dit han vill och känner sig fortfarande mycket osäker. Något som han nämner som hjälpsamt är en insikt han fick efter att ha tagit sånglektioner. Insikten var att det *inte* är så att han inte kan sjunga, utan att han är sånghämmad.

Anders: Jo, jag hade vart på sån här Alla kan, du vet...

Jag: Alla kan sjunga...

Anders: Ja, just det. Och de var inte bra för mig, för på nåt sätt, man blir placerad i en fälla att man kan inte och man vågar inte och man är redan dömd från början på nåt sätt..

Anders: ...jag insåg att det är inte fråga om att jag inte kan sjunga utan att det är fråga om att jag är enormt sånghämmad. Och redan den insikten underlättar lite.

Anders har också som vuxen börjat spela ett instrument. Han började med det för att kompisar till honom spelade och han märkte att det var roligt att spela tillsammans med andra. Han säger att han nog började spela litegrann för att kompensera för sångbristen tidigare.

Anders: Jaha... Nej, det spelades inte... Det stod inte nån radio på hemma inte. Nej, det fanns inte som en del av miljön, musik. Vilket förvånar mig, att trots detta jag håller på och envisas med instrumentet så mycket.

Jag: Mm. Hur kommer det sig tror du?

Anders: Ja, det tror jag har att göra med ärret efter sångutsorteringen. Och att jag tycker ju om musik. Och det var kul att vara tillsammans och musicera med andra. Just det. Och när man träffas är det ju ett bra sätt att umgås i stället för att bara sitta och kallprata. Så det är ett sätt att ha en samvaro. Och så låter det ju så fint när det funkar.

Anders: Så det har vart en enorm plåga hela livet, att inte ha sången så naturligt, och inte ens våga pröva på då, för det kan ju gå åt skogen.

Jenny

Också Jenny tyckte att det kändes skönt att inte behöva delta i musiken i skolan eftersom hon varken kände att hon kunde sjunga eller var intresserad, men även hon har saknat musiken och sången senare i livet och försökt att närma sig det som vuxen. Liksom Anders beskriver hon situationer av gemenskap där hon har stuckit ut som ovan sångare:

Jenny: Ja då kan jag... Det kommer fram nu när jag berättar för dig... På studentfesten jag hade tillsammans med en tjej i klassen det var hennes klasskamratar med och gemensamma kompisar, då sjunger man ju den här "Det var i vår ungdoms fagrade vår" och då var det ju på slutet... "Alla så dricka vi Jenny till" skulle det ju vara. Och då satt jag och tänkte -Nä men det är väl inte värre än att jag sjunger det här. Och så var det... då sjöng de först för min kompis, hon svarade och så tänkte jag -Då gör väl jag det också. Och så sjöng jag. Och när de sjöng: Alla dricka vi Jenny till, "och Jenny säger inte nej därtill", skulle jag

sjunga. Och det sjöng jag och alla skrattade och jag tyckte att men det var ju den melodin. Och alla skrattade och så sa min bordskavaljer – Man får inte byta tonart på det där sättet. Och jag visste ju inte vad tonart var (skratt). Så då bidrog det till det här, vad ska jag säga...

Också Jenny har deltagit i Alla Kan Sjunga-kör. Hon känner att hon har lärt sig mycket och tycker att det är roligt. Hon är glad över att få lära sig teknik och hur man gör när man sjunger, vilket var vad hon saknade i skolan, men hon tycker det är svårt att hitta en plats där hon kan öva utan att behöva oroa sig över att andra ska höra henne och hon känner sig fortfarande inte helt säker på sin sångförmåga.

Jenny har lärt sig spela lite på ett instrument som vuxen, vilket hon tyckte kändes roligt, men hon har inte gjort spelandet till en regelbunden vana. Hon dansade inte som yngre, men har blivit inspirerad av och tar några steg med sitt barnbarn nu för tiden.

***Jenny:** Och sen tycker jag, sen jag började i kören så... Och kanske tidigare av andra skäl, men mycket det där med musik, så lyssnar jag på musik på ett annat sätt. [...] ...för nån gång vet jag jag hade lyssnat på nån skiva och så var det nåt långsamt såhär och sen så kände jag, jamen nu visste jag vilken ton som skulle komma, att jag förstod sammanhanget. Och det är ju... det är väldigt roligt på nåt sätt.*

Margit

På frågan om Margit någon gång har velat lära sig att spela eller sjunga svarar hon ”Jaa, ooh ja!” Hon gjorde ett försök att lära sig spela dragspel när hon var barn, men tyckte att det var svårt och beskriver sig själv som lite lat, så hon gick inte vidare med det. Sedan dess har hon varken sjungit eller spelat. Hon har däremot dansat mycket och lyssnat på musik.

***Jag:** Har du dansat mycket?*

***Margit:** Ja. Jag har tagit ut allt på dansen jag. Överallt. Det började i skolan, man började dansa och... Ja, herregud... Men det har varit... både hälsosamt och roligt.*

***Jag:** Så det minns du som nånting positivt?*

***Margit:** Ja, det är det faktiskt. O ja.*

4 Slutsats

I mitt syfte ville jag veta hur personer som gick i folkskolan mellan 1925 och 1950 minns musikundervisningen och vilka känslor som var förknippade med den. Jag var också intresserad av hur de personer som kände sig utestängda från undervisningen i musik mindes och kände för detta samt hur deras förhållande till musik senare i livet har sett ut.

Så hur upplevde de intervjuade musikundervisningen de fick i skolan? I den mån de minns något alls så verkar detta vara huvudpunkterna:

- Ostrukturerad
- Sångbaserad
- Orättvis

De som har positiva känslor för musiken verkar vara de som redan innan skolan var duktiga på att sjunga. De som har negativa känslor är de som redan innan skolan visste att de inte kunde sjunga, och de som fick dåligt eller inget betyg alls i musik.

De som kände att de blev utestängda från undervisningen upplevde detta antingen som en lättnad eller som ”lite surt”, men det framgår i intervjun att det inte var tillåtet att visa hur arg man egentligen blev, så vi kan utgå ifrån att det ligger starka känslor bakom dessa små ord.

De som inte deltog i musiken i skolan verkar dela vissa drag:

- Saknar tro på sin egen sångförmåga.
- Har inte lyckats återvinna denna tro, trots att några av dem har gjort upprepade försök som vuxna.
- De som har velat har kunnat utvecklas och lära sig mycket inom sång och musik som vuxna, men trots detta verkar de inte ha lyckats påverka tron på sin egen förmåga.

5 Diskussion

Här kommer jag att reda ut vissa begrepp om musikalitet och sångförmåga som framkom i intervjuerna, och sedan utifrån arbetets syfte ta upp några intressanta aspekter på resultaten i undersökningen.

5.1 Vad är musikalitet?

I mitt yrke som instrumentallärare ser jag det som mitt mål att hitta och utveckla varje elevs eget musikintresse, som jag på samma gång ser som deras musikalitet. Begreppet musikalitet är för mig alltså väldigt öppet, det kan räcka med att man tycker om att lyssna på musik för att jag ska tycka att man är musikalisk. Jag skulle nästan kunna gå så långt som att säga: är man människa så är man musikalisk, eftersom så gott som alla människor berörs av musik, antingen kroppsligt eller känslomässigt, eller både och. Anledningen till att jag ville göra den här studien var för att jag upplever det som en fruktansvärd oförrätt att inte ge alla en chans att utveckla sin musikalitet i skolan. Tänk om denna kvinna, som aldrig har sjungit utan bara mimat och sjungit ”inom sig” och som säger att hon har takt och ton och kan alla sånger och tycker om att dansa och lyssna på musik, hade fått utveckla sin musikalitet:

Jag: *Hur visste du att du inte kunde sjunga?*

Fanny: *Jo men det hade jag hört tala när jag försökte nån gång, bad de mig vara tyst då.*

Jag: *Vilka då?*

Fanny: *Det var väl hemma då. (skratt) Så det får man nog reda på, om man kan sjunga eller inte. Så det är inga större... Så jag har absolut bara varit med och mimat när jag har sjungit. Det är väl inom mig då. Jag har ju kunnat alla sånger och allting. Så jag är rätt så glad utav mig, så jag är...*

Jag: *Sen du blev vuxen, har du sjungit eller spelat nånting då?*

Fanny: *Nej, det kan jag ju... Jag är ju ton... Jag kan ju inte ta en ton ju! Då kan man... Då kan man inte hålla på. Och det är ingen som har spelat i våran familj. Utan... Ja, Ella hade... hon sjöng väl rätt bra, så hon, min syster alltså... Men inte nånting alltså... Ja, bara till husbehov. Så det är ingen som sjöng i våran familj.*

Jag: *Har du lyssnat på musik?*

Fanny: *Ja, det tycker jag om. Men och... Dansa tycker jag om och takt*

och ton har jag. Men... Fast jag inte kan sjunga. Jag tycker om att lyssna. Ja... Det gör jag. Ja.

Jag: *Ja*

Fanny: *Så det är bara så. (skratt) Ja... Det är inte mer med det. När man inte kan sjunga då sjunger man ju inte heller. Annat än inom sig. Ja...*

5.1.1 När kan man sjunga?

Flera av de intervjuade använder begreppen ”sångröst” och ”kan/kan inte sjunga”:

Karl: *Jag kan inte sjunga helt enkelt. Det går ju inte.*

Jag: *Skulle du vilja kunna?*

Karl: *Absolut. Det skulle jag visst vilja. Men man kan ju inte sjunga när man inte har någon sångröst, då blir de bara lite ledsna...*

Fanny: *Jag kan inte ta en ton så jag hade bara streck i skolan. Jag kan ju inte sjunga.*

Hilda: *Jag kunde över huvud taget inte sjunga på den tiden.*

Jenny: *Ja, jag hade väl fått för mig att jag inte kunde sjunga, för då var det de i klassen som man hörde, ja men de var så säkra och de hade vackra röster och för dem var det inget konstigt. Men det var ju inte så många, utan det var de här som utmärkte sig. Så trodde man: det är det som är att sjunga och jag... Då kan jag inte. Och ingen lärde mig heller.*

Carin: *...mina syskon, vi hade sångröst alla fem...*

Carin: *...vi var väl bara åtta tio som sjöng. Och de övriga kunde ju inte sjunga. Fick inte vara med och sjunga, så de fick roa sig med annat då.*

Margit: *...min röst passade sig inte för sång.*

Som musiklärare idag anser jag att alla kan sjunga, även de som har svårt för att hålla sig inom en tonart, eftersom jag inte anser att sång behöver vara inom en viss tonart. Om man använder rösten till vad man tänker sig är sång, då sjunger man. Därifrån kan man sedan lära sig att utveckla sången och gehöret samt att kontrollera rösten för att kunna anpassa sig till tonarter, rytmer, ord och harmonik. Det verkar ha funnits ett annat synsätt hos flera av mina informanter, deras föräldrar och deras lärare. Eftersom jag inte har frågat vad de menar med begrepp som ”kan sjunga”, ”kan inte sjunga” och ”sångröst”, kan jag här bara spekulera.

Jag har själv uppfattningen att det krävs en vacker eller i alla fall speciell röst om man vill bli en framgångsrik sångare inom valfri genre. Men samtidigt är det omöjligt att säga vad som är ”vackert” och ”speciellt” eftersom alla människor har olika preferenser. Förutom rösten skulle jag nog också säga att man behöver kunna

sjunga rent, det vill säga kunna hålla sig inom en given tonart, om man vill bli professionell sångare. Men även här stöter jag direkt på motsägelser eftersom det finns popartister idag som kan låta bra på skiva, men som inte sjunger särskilt rent live. Det finns till och med de som har blivit mycket framgångsrika utan att ens sjunga rent på inspelningen.

När mina informanter växte upp kunde man inte förändra rösten eller intonationen med hjälp av elektronisk utrustning som man kan idag, vilket kanske innebär att det ställdes högre krav på sångare på den tiden än det gör idag. Då var man tvungen att ha en stor musiktalang och förmodligen en ”passande” röst från början för att över huvud taget kunna lyckas som sångare, och det är mycket möjligt att detta förde med sig en sångideal som inte så många kunde leva upp till. När de intervjuade därför pratar om sångröst så refererar de kanske till detta ideal och när de säger att de inte kunde sjunga så kan jag bara gissa att de menar att de inte kunde sjunga rent eller att någon annan tyckte att de inte sjöng rent.

5.2 Hur musikundervisningen upplevdes

Det har varit svårt att få en bild av hur undervisningen i musik faktiskt gick till, något jag återkommer till under rubriken **5.4 Svårigheter, brister och risker i denna undersökning**.

Utifrån intervjuerna verkar det som att förekomsten av musikundervisning i de svenska skolorna var ostrukturerad. Alla skolor verkar inte ha haft undervisning i sång, trots att det anvisades i utbildningsplanen. Kanske saknade skolan en lämplig lärare, kanske hade man inte tillräckliga resurser för att ordna det.

Den undervisning i sång som fanns verkar inte ha bestått av undervisning i hur man sjunger, utan snarare helt enkelt sysselsättning och fördjupning för de som redan kunde sjunga. I samband med en utsortering kunde detta naturligtvis bli ödesdigert för de som inte hade någon erfarenhet av att sjunga innan de kom till skolan, eller som aldrig tidigare hade reflekterat över hur man gör när man sjunger, något som framgår i Anders, Fanny och Jenny:s intervjuer. De tre uttrycker alla en frustration över att behöva göra ett prov i något som de aldrig har fått lära sig och inte vet hur man gör. Men eftersom de var barn och eftersom läraren var en auktoritetsperson, till och med med en ännu starkare auktoritet än lärare har idag, så fanns det inget sätt för dem att ifrågasätta bedömningen. Margit berättade ovan att hon höll sina känslor inombords på grund av rädsla för vad som skulle kunna hända annars ”...då hade ju prästen kommit.” Prästen var också en hög auktoritetsperson på den här tiden, förmodligen ännu högre än läraren. Också Jenny berättar att det läraren sa var något man inte ifrågasatte, utan bara accepterade.

Även på de ställen där ingen har blivit avvisad från musiklektionerna tycks det finnas brister i undervisningen. Det finns naturligtvis mycket stora svårigheter med att undervisa en hel klass i sång och musik där eleverna är på många olika nivåer, men utifrån det jag har fått höra i intervjuerna tror jag att det största problemet var

dåtidens syn på begåvning och undervisning. I intervjuerna finns det exempel på personer som redan innan de började skolan kände sig övertygade om att de inte kunde sjunga och som har fortsatt att ha denna känsla under hela sitt liv. För mig känns detta djupt tragiskt och jag som lärare skulle inte vilja lämna någon elev med den känslan. Jag vet inte vilka försök läraren gjorde att nå dessa elever, men utifrån dåtidens ideal och tankar om undervisning och med sångproven i bakhuvudet är jag rädd att ingenting gjordes från lärarens sida. Man verkar ha haft en bild av att vissa elever var begåvade med musikalitet (eller logiskt tänkande, eller god fysik, eller ett konstnärligt sinne, eller ett bra språk inom andra ämnen) och de övriga var det ingenting att göra något åt. Det verkar inte ha funnits några särskilda tankar om att musikaliteten och sången var något man kunde utveckla och lära sig. Fanny säger att när hon inte kunde själv, så var det ingen idé att hålla på:

Fanny: Vi hade inte några särskilda sångövningar annat än... Det var väl inte så på den tiden. Så det var väl det att när jag inte kunde själv så var det ingen idé att hålla på och sjunga. Jag fick lyssna.

5.3 Sångprovet som pedagogiskt tveksam metod

För mig som pedagog är det helt obegripligt hur man kan bedöma barn i något som de inte ännu har fått någon undervisning i. Och dessutom inför alla sina klasskamrater. Provet verkar inte på något sätt ha varit till för elevens skull, utan för att läraren skulle kunna göra en snabb sortering av eleverna i vilka som skulle vara med och sjunga och vilka som inte skulle det. Vilka grunder man blev utsorterad på har jag ingen möjlighet att veta eftersom jag inte har pratat med någon av lärarna från den här tiden, men min gissning är att det i första hand var de som inte kunde sjunga rent. Om vi går tillbaka till *Undervisningsplan för rikets folkskolor* från 1919, som är det dokument som gäller informanterna i denna undersökning, så vet vi att det där stod att alla elever bör få delta i sång, men att de som ”på grund av bristande gehör” kan inverka störande på sången kan få vara tysta och lyssna. Att inverka störande på sången på grund av bristande gehör skulle kunna tolkas som att de som inte sjunger rent skulle störa sångresultatet. Det står ingenting om att man kan befria elever helt från undervisningen, trots det verkar detta ha varit ett utbredd fenomen i den svenska skolan vid den här tiden. Även om denna studie inte är omfattande så kommer trots allt de tre personer i studien som har upplevt detta från olika platser i landet. Mina erfarenheter från hemtjänsten samt berättelser som jag fått höra från bekanta när ämnet för denna uppsats har kommit på tal bekräftar också denna misstanke.

Något som framför allt Fanny och Jenny betonar i sina beskrivningar av provet är att det kändes jobbigt att vara tvungen att göra det inför hela klassen. Jenny säger att hon bara ville gå tillbaka och sätta sig i bänken så snabbt som möjligt. Hon tackade nej till att sjunga utan piano, trots att det hade kunnat ge henne ett högre betyg, för att hon kände sig så stressad av att sjunga inför hela klassen. Fanny säger att hon inte tyckte det kändes roligt att behöva sjunga inför klassen och Anders

säger att han ville slippa undan det hela så fort som möjligt, vilket skulle kunna handla om att slippa sjunga inför klasskamraterna, eftersom han senare i intervjun talar om sin rampfeber.

5.3.1 Varför sjunger man ”orent”?

Att musikundervisningen och sångprovet upplevdes som orättvist kan bero på att det kan finnas många olika orsaker till varför en människa har svårt att hålla sig inom en given tonart när hon sjunger. Många av dessa beror på *ovana*. Otroligt mycket av våra färdigheter lär vi oss i barndomen tillsammans med våra föräldrar eller andra närstående. Har man inte sjungit tillsammans med andra människor innan man börjar skolan så har man varken erfarit vad det innebär, eller tränat på att sjunga lika (unison) som någon annan. Man är inte van att jämföra sin egen röst med andras och få dem att låta lika. Man har kanske inte ens tänkt på att det är det som händer när människor sjunger unison tillsammans.

Alla våra färdigheter kräver träning, och sång – som är en fysisk aktivitet – kräver kontroll över stämbanden och andningsmuskulaturen. Något som man måste träna upp för att få. Har man inte sjungit förut är man ovan vid att använda dessa muskler och kan därför inte kontrollera sången helt och hållet.

En annan orsak som säkert ofta var fallet i samband med sångproven, är nervositet. När man blir nervös påverkas både sinnet och kroppen. Olika människor påverkas på olika sätt, man kan få ont eller ”fjärilar” i magen, man kan bli svettig eller kall, man kan få hjärtklappning, man kan bli skakig i benen, andningen kan bli ytlig och så vidare.²¹ Det är inte omöjligt att tänka sig att man också kan få problem med att kontrollera stämbanden när man blir nervös, och alla dessa saker skulle kunna påverka ens sjungande. Något som många av eleverna som skulle sjunga upp för läraren och hela klassen säkert kände av.

Detta visar att sångprovet var ett orättvist sätt att bedöma eleverna på.

---

²¹M. Lindahl Rampfeber och nervositet – hur hanterar man det? 2007, s. 6-7

5.4 Känsloerna hos de som upplevde sig vara utanför i sångundervisningen

Det är naturligtvis mycket svårt att mäta skillnader mellan de informanter som inte deltog i musikundervisningen och de som deltog, vad det gäller till exempel språkinläring, identitetsutveckling, hälsa och andra aspekter som nämndes i arbetets inledning. Min undersökning är alldeles för liten för detta och har det inte heller som syfte. Men en aspekt som har kommit upp vid intervjuerna är vikten av den sociala gemenskapen i samband med musik. Kopplingen mellan musik och den sociala gemenskapen betonas av MacDonald, Krantz och Mitchell i *Music, Health and Wellbeing* och för Anders verkar just gemenskapen i sång och musik vara det som han har saknat mest i livet som hämmad sångare. Han säger att han inte kände att han kunde vara med och sjunga med sin familj och sina vänner vid till exempel julfirande och fester i skolan och att detta alltid har plågat honom. Också Jenny nämner social gemenskap som en viktig aspekt när det gäller sång. Hon berättar om en studentfest då alla skrattade åt henne för att hon bytte tonart när hon skulle sjunga ensam och hon kände sig dum.

Att informanterna som tidigt i livet fick bekräftat för sig att de inte kunde sjunga aldrig helt och hållet tycks ha återfått tron på sin sångförmåga skulle kunna styrka den allmänna uppfattningen att det vi lär oss i tidig ålder ofta sitter kvar genom hela livet och att det är mycket svårt att förändra en sådan uppfattning om oss själva.

5.5 Svårigheter, brister och risker i denna undersökning

Här presenterar jag de risker, problem och svårigheter som jag har sett i denna undersökning.

5.5.1 Resultatens tillförlitlighet

Bryman menar att det alltid finns risker med att välja intervjun som metod. Trots att man som intervjuare försöker vara så objektiv och neutral som möjligt så har alla människor olika preferenser och förståelser av andra människors utseende, sätt att prata och kroppsspråk som det inte går att kontrollera eller anpassa sig efter, eftersom man som intervjuare inte i förväg känner till dem. Om personen som ska intervjuas inte får ett gott intryck av intervjuaren kan detta skapa otrygghet i intervjusituationen, vilket kommer att påverka svaren. En ytterligare faktor i mitt fall var Märta från Röda Korset som följde med mig runt vid första besöket på ålderdomshemmet. Jag vet inte hur hennes relation till de boende såg ut och vad de boende tyckte om henne. I värsta fall skulle deras tankar om henne ha kunnat dra

ner deras första intryck av mig, men i bästa fall hjälpte hennes närvaro upp deras intryck av mig.²²

Vissa frågor har varit svåra att få svar på. Jag är fortfarande inte helt säker på hur undervisningen i musik faktiskt gick till mellan 1925 och 1950, och detta tror jag beror på flera olika saker. Jag ställde fyra frågor om musikundervisningen i skolan, vilket är en relativt stor mängd av det totala antalet frågor: Minns du någon undervisning i musik från skolan? Vad gjorde ni på musiken? Har du mest positiva eller mest negativa minnen från musiken? Gjorde du något sångprov i skolan?

Det som har gjort det svårt att ändå få en bra bild är för det första att de intervjuade har svårt att minnas denna period, för många av dem är det åttio eller åttiofem år sedan de gick i skolan. För flera av dem var musiken säkert inte heller något speciellt ämne som de fäste någon särskild vikt vid. De som har kunnat berätta mest om musiken är dels de som älskar musik och alltid har gjort det och dels de som har starkt negativa erfarenheter från musiken. Men de i mitten, som inte hade några speciella känslor för det, minns inte så mycket. Vissa minns inte ens om de har sjungit i skolan eller inte.

De som minns mycket bidrar mycket till undersökningen, men ett problem med de som har starka känslor förknippade med sina minnen är att känslorna kan ha påverkat minnesbilden och till exempel förstorat vissa saker eller helt tagit bort andra.²³ Vi kan inte veta vad som egentligen hände utifrån minnen, men de är det bästa vi har att gå på i denna undersökning. Något som hade kunnat bidra mycket till undersökningen är om jag hade kunnat prata med några lärare som undervisade mellan 1925 och 1950 ungefär. Men jag har inte ens gjort något försök att få tag på någon sådan, eftersom det inte är troligt att de är kvar i livet.

Det andra som jag tror har gjort det svårt för mig att få en bild av musiklektionerna är att skolan och undervisningen förmodligen ser helt annorlunda ut idag än den gjorde på den tiden, något som jag inte kan vara säker på att informanterna är medvetna om. Detta kanske gör att de inte berättar saker för mig som de tycker är självklarheter, saker som kanske inte är självklarheter för en person ur en yngre generation.

Något som också kan ha påverkat resultatet för denna undersökning är de personer som från början tackade nej till att delta i studien. Jag minns två personer som sa nej precis när de hörde att arbetet handlade om musik. Kanske betydde det ingenting särskilt, men i värsta fall kan det ha betytt att dessa personer hade så pass dåliga erfarenheter av musik att de inte ens ville prata om det. Det skulle kunna vara så att de kände en rädsla eller skam inför mig som studerar musik, som var så stark att deras erfarenheter inte har fått komma oss till kännedom.²⁴

Något som skulle kunna vara en brist i tillförlitligheten i detta arbete är att kvinnorna är överrepresenterade (77%). Det är möjligt att kvinnornas och männens

---

²²A. Bryman *Samhällsvetenskapliga metoder* 2012, s. 204-221

²³A. Gabrielsson *Starka musikupplevelser: Musik är mycket mer än bara musik* 2008, s. 461

²⁴A. Bryman *Samhällsvetenskapliga metoder* 2012, s. 204-221

erfarenheter skiljer sig åt, det är till exempel möjligt att läraren behandlade eleverna olika utifrån vilket kön de hade vilket såklart kan påverka elevernas inställning till undervisningen.

5.6 Slutord och idéer till fortsatt forskning

För 70, 80 år sedan verkar man ha haft en annan syn på musikalitet och sångförmåga än man har idag, informanterna pratar om ”sångröst” och ”kan sjunga”/”kan inte sjunga”, begrepp som för mig som nyutbildad musiklärare känns förlegade och intetsägande. Man hade också en helt annan syn på pedagogik, vilket gjorde att de barn som redan innan skolan hade lärt sig att sjunga blev uppmuntrade i skolan, och de som ännu inte hade lärt sig inte fick någon hjälp till utveckling. Vissa barn blev helt lämnade utanför musiklektionerna, något som skulle vara helt oacceptabelt i dagens skola. För vissa, som vi kan se på dem som blev ”befriade” från undervisningen, var detta onekligen ett hårt slag som har präglat deras musikaliska självkänsla hela livet. Vissa har på egen hand i vuxen ålder gjort försök att nå musiken på nytt, något som verkar ha varit en positiv upplevelse, men som ändå inte riktigt har kunnat hjälpa dem att komma tillrätta med osäkerheten från barndomen i samband med sång. Jag skulle mycket gärna se en mer omfattande studie i detta ämne, innan det är för sent! Gärna också en jämförelse med en annan generations erfarenheter, både som barn och som vuxna.

Referenser

- Bjørkvold, Jon-Roar (2005) *Den musiska människan*. Stockholm: Liber
- Bryman, Alan (2012) *Samhällsvetenskapliga metoder* Malmö: Liber
- Gabrielsson, Alf (2008) *Starka musikupplevelser: Musik är mycket mer än bara musik*. Stockholm: Gidlunds förlag
- Gustafsson, Jonas (2000) *Så ska det låta: Studier av det musikpedagogiska fältets framväxt i Sverige 1900-1965*. Uppsala: Uppsala Universitet
- Hellgren, Joakim (2011) *"I min familj är vi omusikaliska": En studie av barns musikaliska identitet*. Luleå: Luleå Tekniska Universitet
- Lindahl, Matti (2007) *Rampfeber och nervositet – hur hanterar man det? En undersökning om musklärare och musikstudenters upplevelse och hantering av nervositet vid framträdanden*. Stockholm: Kungliga Musikhögskolan
- Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet* (2011), Skolverket
- Red. Macdonald, Raymond A.R.; Kreutz, Gunter; Mitchell, Laura (2012) *Music, Health & Wellbeing*. Oxford: Oxford University Press
- Red. Richardson, Gunnar (1992) *Ett folk börjar skolan: Folkskolan 150 år 1842-1992*, CE Fritzes
- Smith Salcedo, Claudia (2002) *The Effects of Songs in The Foreign Language Classroom: On Text Recall And Involuntary Mental Rehearsal*. Louisiana State University
- Sundin, Bertil (1988) *Musiken i människan: Om tradition och förnyelse inom det estetiska områdets pedagogik*. Stockholm: Natur och Kultur
- Sveriges Rikes Lag* (2012) Stockholm: Norstedts Juridik
- Undervisningsplan för rikets folkskolor den 31 oktober 1919* (1919) Stockholm: Norstedt
- Valkare, Gunnar (2007) *Musikens åldrar*. Kompendium Stockholm: Kungliga Musikhögskolan

Hemsidor

[Göteborgs universitet, Nationellt Centrum för Matematikutbildning](http://nem.gu.se/node/3605)

<http://nem.gu.se/node/3605> Läst 20130113

[Statistiska Centralbyrån](http://www.scb.se/Pages/TableAndChart)

<http://www.scb.se/Pages/TableAndChart> 273436.aspx Läst 20130112

[Riksarkivet](http://www.riksarkivet.se/default.aspx?id=25933&refid=1025)

<http://www.riksarkivet.se/default.aspx?id=25933&refid=1025> Läst 20130107

[Information Sverige](http://www.informationsverige.se/Svenska/Samhalle/Samhallsorientering/Sidor/Sveriges-historia---fr%C3%A5n-istid-till-modern-tid.aspx)

<http://www.informationsverige.se/Svenska/Samhalle/Samhallsorientering/Sidor/Sveriges-historia---fr%C3%A5n-istid-till-modern-tid.aspx> Läst 20130126

Bilaga 1

Frågor i kortintervjun

1. När är du född?
2. Var är du uppvuxen?
3. Var det någon i din familj som spelade eller sjöng när du var liten? Vem och hur? Deltog du?
4. Var gick du i skola?
5. Minns du om det fanns undervisning i musik på skolan?
6. Vad gjorde ni på musiktimmarna?
7. Har du mest positiva eller mest negativa minnen från musiken?
8. Har du gjort något sångprov i skolan?
9. Har du spelat eller sjungit sedan du blev vuxen?
10. Tycker du om att lyssna på musik?
- *11. Har du dansat? (Den här frågan var inte med i den ursprungliga planen för intervjuerna, men jag ville ställa den när jag kom på den, så några av informanterna har fått denna fråga.)

Bilaga 2

Frågor i långintervjun:

1. Var du intresserad av musik som barn?
2. Du berättade tidigare att du inte deltog i musikundervisningen i skolan. Berätta igen hur det kom sig.
3. Hur gammal var du då?
4. Vad sa läraren?
5. Vad gjorde du i stället för att delta? Minns du denna aktivitet som positiv eller negativ?
6. Hade du hellre velat vara med på musiken?
7. Hur kändes det att inte vara med?
8. Har du spelat eller sjungit senare i livet?

Om nej:

9. Har du någon gång funderat på att göra det? Har du velat? Hur kommer det sig att du inte har gjort det tror du? (Vidare till fråga 10)

Om ja:

9. När, var och hur? Har det varit en positiv eller negativ erfarenhet? Hur kom det sig att du ville göra det och hur tog du beslutet?
10. Hur tror du att dina erfarenheter från skolan har påverkat dig?

11. Hur ser du på dina erfarenheter från skolan idag?
12. Har du dansat? I vilket sammanhang? Positivt eller negativt?
13. Har du lyssnat på musik? När och hur?
14. Vilken betydelse har musik för dig idag?

Kungl. Musikhögskolan
i Stockholm
Royal College of Music
Valhallavägen 105
Box 27711
SE-115 91 Stockholm
Sweden

+46 8 16 18 00 Tel
+46 8 664 14 24 Fax
info@kmh.se
www.kmh.se